

KISS-KOZMA GEORGINA

SZÍNES KISEBBSÉG, MOZGALMAS IFJÚSÁG

Papp Z. Attila (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok – A GeneZYs 2015 kutatás eredményei* (tanulmánykötet). Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet: Budapest, 2017. 548 oldal¹

Az ifjúság megértése régóta a tudománnyal és a politikával foglalkozók figyelmének centrumában áll. A globalizáció, a gyors technológiai fejlődés, az információs társadalom térszerkezet-alakító változásai, a világgazdaság átalakulási periódusai, valamint az új foglalkozások megjelenése és elterjedése maga után vonta a társadalmi magatartásformák módosulásait, a korábbtól eltérő életformák, illetve a közösségi kapcsolatok természetének átalakulását. A transznacionális vállalatok térnyerése, valamint a digitális kultúra kialakulása is olyan jelentős befolyást gyakorolnak az ifjúság életére, amelyek értelmezésére – habár különböző céllal ugyan –, de mind a politika, mind a tudomány törekszik. Ehhez a megértésre való törekvéshez járult hozzá a Mathias Corvinus Collegium és az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete,² amikor a Kárpát-medencei fiatalokra fókuszáló reprezentatív ifjúságszociológiai vizsgálat, a *GeneZYs 2015* kutatás elvégzésére vállalkozott.

A *GeneZYs 2015* kutatásra bizonyos szempontból hagyományos ifjúságkutatásként tekinthetünk, ugyanakkor a reprezentatív ifjúságszociológiai vizsgálat eredményeit bemutató tanulmánykötet ennél sokkal tágabb – nemzetközi, Kárpát-medencei – kontextusba

---

1 Habár a tanulmánykötet rövid bemutatására vállalkozom, a benne megjelenő tizenhét tanulmány ismertetése meghaladja a recenziókra jellemző terjedelmet.

2 A két tudományos műhely kutatási együttműködésének egyik előnye, hogy az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete igen gazdag tapasztalattal rendelkezik a kisebbségkutatásban, a Mathias Corvinus Collegium (MCC) pedig az ifjúságügy területén. Az MCC egyik kiemelt célja, hogy hazánkban az oktatást kiegészítő, magas színvonalú képzési formát honosítson meg, amely programot 2014-ben Kolozsvárra is kiterjesztettek. Ahhoz viszont, hogy fő küldetésüket teljesíthessék, minél jobban meg kell ismerniük a fiatalokat, valamint az életükre hatást gyakorló fő változókat.

helyezkedik. A 2017-ben megjelent mű felépítését tekintve világos, hogy nem pusztán a kutatási eredmények, valamint az azokból levonható következtetések közlése a cél, hanem annak megvilágítása is, hogy a *GeneZYs 2015* egy olyan alap kutatás elvégzésére törekedett, amely megnyitja a témában rejlő lehetőségek ajtaját és további vizsgálatok megvalósítására ösztönöz. Emellett hozzájárul a politika ifjúságot érintő döntéshozatalának megalapozottságához, valamint támogatja a helyi döntéshozók, kutatók, és civil szervezetek tevékenységét.

A tartalomjegyzéket tekintve megállapíthatjuk, hogy igen gazdag kutatói tapasztalattal rendelkező szerzők összegezték a nemzetközi és a hazai ifjúságkutatási trendeket, valamint mutatták be a vizsgált országok teljes ifjúságát érintő kutatási eredményeket és sajátosságokat. Emellett a tanulmánykötet nem titkolt célja, hogy hozzájáruljon a magyarországi, valamint a külföldi ifjúságkutatási paradigmák konvergenciájához, ösztönözve egy széles spektrumú gondolkodási keret kialakulását.

A nemzetközi és Kárpát-medencei ifjúságkutatások szempontrendszerük, módszereik, célkitűzéseik alapján nagyfokú differenciáltságot mutatnak, ugyanakkor a magyar ifjúságot nagymintás adatfelvétellel, a négy legnagyobb határon túli régióban (Erdély, Felvidék, Vajdaság, Kárpátalja), egy időben és egységes módszertannal utoljára 2001-ben vizsgálták.³ A tanulmánykötet hiánypótló a tematikus sokszínűség tekintetében, valamint a Kárpát-medencei magyar fiatalokra fókuszáló, részletes áttekintés szempontjából is, amely hozzájárul a vizsgált ifjúság triádikus viszonyrendszerben való összehasonlításához.⁴ A külföldi magyar ifjúság vizsgálatának tudományos relevanciáját erősíti továbbá a téma egyedisége, hiszen a nemzeti kisebbségek ifjúságának *differentia specificája*, hogy a jól körülhatárolható jellemzői között a generációs specifikum mellett ugyanúgy meghatározó a kisebbségi léthelyzet.

Az ifjúságkutatás aktuális kérdéseit övező szakmai vitákat és értelmezéseket megelőző *a priori* dilemma arra irányul, hogy vajon mit is értünk ifjúság alatt? Milyen tekintünk az ebben az életszakaszban lévő fiatal korosztályra? Vajon az ifjúság csupán biológiai adottság, egy átmenet a kamaszkor és a felnőtt kor között, vagy pedig a fiatalság alatt nemcsak egy adott korosztályt kell érteni, hanem egy sajátos jellemzőkkel rendelkező csoportot? A fogalom jelentéstartalmának meghatározása, az ifjúsághoz való

3 A másik, közelmúltban végzett nagymintás ifjúságkutatásról lásd: Bauer Béla – Pillók Péter – Ruff Tamás – Szabó Andrea – Szanyi-F. Eleonóra – Székely Levente (szerk.): *Gyorsjelentés a Kárpát-medencei fiatalokról. A Magyar Ifjúság Kutatás 2016 első eredményei*. Új Nemzedék Központ, 2017.

4 Erről bővebben lásd: Brubaker, Rogers: Nemzeti kisebbségek, nemzetesítő államok és anyaországok az új Európában. *Regio*, 2006. 17 (3). 3–30.

viszonyulás ugyanakkor kutatói állásfoglalás is egyben, figyelembe véve azt a nem elhanyagolható tényezőt is, hogy a szociológiai felmérésekben jelentékeny szerepet kap az operacionalizálási igény is.⁵

Függetlenül attól, hogy nincs az ifjúságnak definitív meghatározása, viszonylagos konszenzus uralkodik azzal kapcsolatban, hogy az ifjúság folyamatos változásban van. A független felnőtté válás időszaka eltolódik, a fiatalok egyre hosszabb ideig tanulnak (iskolai életszakasz kitolódása), s ennek következtében egyre később állnak munkába, valamint vállalnak gyermeket. Tehát az ifjúsági korszak az elmúlt évtizedekben kitolódott, átalakult.

A borítót tanulmányozva sok információ leszűrhető a kötetben uralkodó kutatói koncepcióról. A cím (*Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok – A GeneZYs 2015 kutatás eredményei*) is felhívja figyelmünket arra, hogy ha a kisebbségi létben élő ifjúságot szeretnénk górcső alá helyezni, figyelembe kell vennünk a szférát érintő változásokat. Az ifjúsági dimenziót érintő átalakulások következtében egyre fokozódik az igény, hogy a befolyással bíró egyéb aktorok is vizsgálat alá kerüljenek annak érdekében, hogy a fiatalok komplex világa értelmezhetővé váljon. A különböző nemzetközi cégek és szervezetek egyre nagyobb hatást gyakorolnak az ifjúság életére, gondolkodási paradigmájára, gondoljunk csak arra, hogy milyen mély, strukturális és kognitív változást értek el a szabadidő eltöltésétől, a kapcsolattartáson keresztül a munkához való viszonyig az egyre gyorsabban megújuló infokommunikációs technológiák. Mindinkább az érdeklődés középpontjába kerül a pszichológiai, kommunikációs, gazdasági (és egyre inkább a politikai) viszonyok módosulására ható közösségi média is. A társadalmi miliő, a kultúra, valamint a gazdaság szerkezetváltozása mélyreható átalakulást hoz az amúgy is főképpen a mediatizált térben élő fiatalok életében. A címben szereplő változás a kötet egyik alapcélját, az összehasonlításra alkalmas kutatási eredmények elérését is tükrözi, ezáltal a térben és időben jelentkező változások, valamint a mögötte meghúzódó okok is vizsgálat alá vonhatók.

A borítónál maradván szintén választ kaphatunk arra a korábban említett dilemmára, hogy vajon az ifjúságra mint egy átmeneti korszakra, vagy pedig sajátos jellemzőkkel körülírható társadalmi csoportra kell tekinteni. A borító kifejezően illusztrálja a tanulmánykötet állásfoglalását az ifjúság értelmezésével kapcsolatban, hiszen centrumában – a tematikus sokszínűséget is reprezentáló módon – két betű rajzolódik ki, mégpedig

5 A kutatás az Erdélyben, Felvidéken, Vajdaságban és Kárpátalján élő, 15–29 éves magyar fiatalokra koncentrált.

a generációs címkeként is széles körben ismert Y és Z. Ha fellapozzuk a Papp Z. Attila, Ferenc Viktória, Márton János, Morvai Tünde, Szerbhorváth György, valamint Zsigmond Csilla neve által fémjelzett, a *GeneZYs 2015. Küllhoni magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Összefoglaló adatok* című írást, a szerzők is arra a következtetésre jutottak, hogy a kutatás során vizsgált témák mentén jelentős, statisztikailag is mérhető eltérések tapasztalhatók nemcsak az egyes régiók szempontjából, hanem a korcsoportok között is (15–19, 20–24, 25–29 évesek). Az eredmények implikálják azt a következtetést is, hogy a küllhoni magyar ifúsági dimenzióban fellelhetők a generációs hatások is. Vagyis az ifúsági mező régió és korcsoport szerint is differenciált, heterogén, és jól körülhatárolható, saját jellemzőkkel rendelkezik.

Az ifúságkutatások nemzetközi és Kárpát-medencei kontextusai

A kötet felépítése hármass szerkezetű: az első fejezet célja, hogy szinopszist nyújtson, regionális szinten bemutatva az ifúságkutatás jellegzetességeit, kitérve annak hiányosságaira is. A második fejezetben a *GeneZYs 2015* kutatás eredményeire alapozva, tematikus tanulmányok mutatják be az ifúság és politika viszonyát, az előítéletek szerveződését, az oktatási, valamint a gazdasági helyzetet. A zárófejezetben pedig párhuzamos kutatások bemutatásával kirajzolódik az ifúsági mező vizsgálatában rejlő további potenciál.

A nyitó tanulmányt a kötet szerkesztője, Papp Z. Attila jegyzi, aki az ifúságkutatás aktuális, nemzetközi színtereken felmerülő kérdéseit ismerteti, s ezzel betekintést kapunk az ifúság értelmezését lehetővé tevő főbb megközelítésekbe. *Az ifúságkutatás aktuális kérdései nemzetközi színtereken* című tanulmány a kutatási hagyományok bemutatását követően az ifúság meghatározásának egyik legizgalmasabb konceptuális dilemmáját mutatja be: vajon mi írja le leginkább ezt a csoportot? Az átmenet, vagy pedig a generációs specifikum? A szerző kiemeli Maysoun Sukarieh és Stuart Tennock 2016-ban megjelent *On the political economy of youth. A comment* című cikkét, amelyben a *Journal of Youth Studiesban* 2011 és 2015 között megjelenő, nagyjából 350 tanulmányt elemzik. Az egyik legszembeötlőbb eredmény – amely a majdani ifúságkutatások és tanulmányok tervezésekor egyre nagyobb hangsúlyt érdemel –, hogy a vizsgálati alanyok kiválasztásakor a legnagyobb figyelem a fiatalokra esik, a többi, szintén meghatározó aktor (kormányzati, gazdasági elit, döntéshozók, stb.) arányait tekintve mindeközben alulreprezentált. Papp Z. Attila aláhúzza, hogy az ifúságkutatások egyik legmeghatározóbb, esszenciális jelentőségű aspektusáról – nevezetesen a nemzetközi cégek, szervezetek, multinacionális

vállalatok, és elitek fiatalok életére ható jelentős befolyásáról – tekintélyes tudásdeficittel rendelkezünk.

A következő két tanulmány a magyar ifjúságkutatások áttekintését nyújtja. Bauer Béla, Németh Adél, valamint Szabó Andrea *A magyar ifjúságkutatás elmúlt félévszázadának meghatározó szereplői és pillanatai* című írásukban történeti szempontból ismertetik az 1960-as évek végétől intézményesült hazai kutatások fő irányait, meghatározó szereplőit és korszakait, kitérve a kutatási paradigmák változásaira is. A kezdeti időszakban a fiatalokra a pedagógia, nevelés aspektusából tekintettek. Az 1970-es évek elején készült el az első szociológiai ifjúsági kutatás, amelynek fókuszában már az életmód állt. Az 1960-as években megjelent új ifjúsági kultúra, a fiatalok életmódjának változása a kutatók érdeklődését is felkeltette, következőképpen az évtized végén, valamint az 1980-as évek elején az ifjúság kultúráját körbejáró, nemzetközi összehasonlítást is lehetővé tevő vizsgálódások születtek. Az elemzések fókuszának változásával egyidejűleg az ifjúságra kezdtek úgy gondolni, mint egy többdimenziós, sokrétű társadalmi jelenségre, amely különbözik a felnőtt társadalomtól (a differencia az életmód, szórakozás és kultúra terén egyre nyilvánvalóbbá vált.) Az 1980-as évek ifjúságkutatásaiban egyre markánsabb szerepet kaptak a politikai szocializáció kérdései. A rendszerváltás olyan tektonikus változásokat indított el, amelyek nemcsak a politikai, gazdasági, társadalmi dimenziókra hatottak mélyen, hanem a fiatalokra, valamint az ifjúságot tárgyának megtevő kutatási irányokra is. Az évtized kutatási stílusa, az ifjúsági korszakváltás a nyugati relációkhoz képest némileg megkésve, és némiképp módosulva érkezett hazánkba. 1990 után a generációs értelmezések, a változások generációs következményei kerültek a figyelem középpontjába. Erre az időszakra jellemző még, hogy habár az ifjúságszociológiai vizsgálódásokra jutó források beszűkültek, alapvető fontosságú empirikus kutatásokra is sor került, valamint itt is elindult a szakma professzionalizálódása. A korszak elején a rendszerváltással járó strukturális átalakulások következtében a fiatalok politikai értékrendje, politikai viszonyulása is tematizálódott, mindamellet, hogy az ifjúsági kultúra, a szórakozás és művelődés továbbra is meghatározta a legfőbb kutatási irányvonalakat. Az 1990-es évek végén a fiatalok szórakozási szokásai között megjelent a fesztivál, amely arra ösztönözte a kutatói szférát, hogy tudományos érdeklődését a jelenség és annak hatásai felé fordítsa.⁶ A kétezres években a négyévenként lebonyolított nagymintás kutatások domináltak.⁷ Az összehasonlításra is alkalmas kutatási eredmények fontos tanulsággal szolgáltak többek

6 1997-től indult Gábor Kálmán vezetésével a Sziget fesztiválon részt vevők megismerését célzó kutatássorozat.

7 *Ifjúság 2000, Ifjúság 2004, Ifjúság 2008, Magyar Ifjúság 2012, Magyar Ifjúság 2016.*

között a fiatalok problématerképének változására, valamint a módszertan finomodására, mindemellett az újonnan megjelenő problémákra is reflektáltak. Ezzel párhuzamosan a magyarországi nagymintás kutatások tapasztalatára építve készültek el a szomszédos országokban élő, magyar nemzetiségű fiatalokat fókuszba állító határon túli szociológiai vizsgálódások: *Mozaik 2001*, *Mozaik 2011*, *GeneZYs 2015*, *Magyar Ifjúság 2016 – Külhoni magyar fiatalok*.

Az előző tanulmányhoz szorosan kapcsolódva Székely Levente a nagymintás ifjúságkutatások részletes ismertetésére vállalkozott a *Nagymintás ifjúságkutatások Magyarországon* címet viselő írásában. Az előzmények bemutatásánál kitér többek között a magyarországi vizsgálódások nemzetközi kutatásokba való becsatlakozására, a kutatási tematikák változására, a vizsgált időszakok jelentős intézményeire, a finanszírozás kérdéskörére, valamint a majdani kutatásokra is.⁸ Székely rávilágít arra, hogy az elmúlt huszonöt évben tapasztalt három, meghatározó jelentőségű, rendszerszintű változás (rendszerváltás, globalizáció, információs társadalom) egyben a magyar ifjúsági mezőre is komoly hatást gyakorolt. A globalizáció, az információs társadalom, valamint a digitális kultúra nemzeti határok felett ható, az élet minden területén detektálható hatása eliminálhatatlan, így törvényszerűen az ifjúság életére is befolyással van. A hatások mértékét főként a fogyasztás, különös tekintettel a médiafogyasztás vizsgálatával állapítják meg. A szerző végül ismerteti a rendszerváltást követő huszonöt évben megjelenő, az ifjúságot érintő narratívák meghatározó trendjeit, kiemelt figyelmet fordítva a magyarországi értelmezésekre, úgymint az ifjúsági korszakváltás elméletére, az ifjúságügy narratívájára, valamint az új csendes generáció paradigmájára.

A fejezet utolsó négy tanulmánya a vizsgált régiók ifjúságkutatási kontextusát mutatják be (Románia, Szlovákia, Szerbia, Ukrajna esetén). A romániai fiatalokkal kapcsolatos kutatásokat Ercsei Kálmán ismerteti *Ifjúságkutatás Romániában 1989-et követően* című összefoglalójában, kitérve a romániai magyar ifjúsági vizsgálódásokra is. Az írás részletes áttekintést nyújt a fiatalokat vizsgáló intézményekről: a fővároson kívül fontos műhelyek találhatóak még Kolozsváron, Nagyváradon, Csíkszeredában, Nagyszébenben, valamint Iaşiban. A romániai magyar ifjúsági mező vizsgálatával összefüggésben pedig meghatározó szereplőként jelenik Budapest. Az ifjúságkutatási területre a kétezres évek közepétől más, államtól és tudományos szférától független civil aktorok is beléptek, valamint szintén meghatározó volt a magyarországi intézmények és romániai műhelyek között létrejött számos együttműködés is. A szerző a romániai fiatalokkal foglalkozó

8 Az Új Nemzedék Központ tenderén a Társadalomkutató elnyerte 2016-ban és 2020-ban is a lehetőséget, hogy nemcsak Magyarországon, hanem a határon túl is lefolytathatják a fiatalok körében az adatfelvételt.

legfontosabb kutatásokat, elemzéseket és vizsgálatokat a három jelentős kutatási szféra (román akadémiai és háttérintézményi szféra, a román civil/nonprofit szféra, valamint a román piackutatói szféra) elhatárolásával, kronologikusan tekinti át. A romániai magyar ifjúságkutatási területet ettől függetlenül – főként az etnikai dimenzió miatt – három korszakra bontva mutatja be. Az első, 1994–1995 körül megjelenő erdélyi kutatások főként az erdélyi magyar fiatalok önszerveződését, státuszát, élethelyzetét vizsgálták, majd csak a második, 2001–2009 közötti időszakban került sor nagymintás adatfelvételekre (*Mozaik 2001*, *Civil kurázi kutatássorozat*, *Félsziget-kutatássorozat*, *Erdélyi Magyar Fiatalok 2008* kutatásai). Ebben a ciklusban tapasztalható a romániai magyar ifjúságszociológia legélénkebb és leggazdagabb periódusa, hiszen a nagymintás adatfelvételek mellett számos, egyéb témára fókuszáló tanulmány is született. 2008 után, habár a korábbiakhoz képest kevesebb kutatást folytattak le, ugyanakkor új kutatási problémákat, témákat vontak vizsgálat alá, valamint néhány korábbi kutatás megismétlésére is sor került (például *Mozaik 2011*, *Ifi 2013*). 2014-ben két, fiatalok nemzeti identitását vizsgáló kutatás emelhető ki,⁹ valamint a témakörök tekintetében szélesebb spektrumot átölő *GeneZYs 2015* adatfelvétel, illetve a *Magyar Ifjúság 2016* kutatás (erdélyi magyar almintán).

A szlovákiai, valamint a szlovákiai magyar ifjúságkutatási szféra – amelynek bemutatására Morvai Tünde vállalkozott *Szlovákiai ifjúságkutatások* címet viselő tanulmányában – egyik legfontosabb jellemzője, hogy viszonylag kevés kutatás áll rendelkezésre a magyar nemzetiségű fiatalokkal kapcsolatban. Az országos szintű vizsgálatok többnyire nem térnek ki külön a magyar kisebbségi fiatalokra, amennyiben mégis önálló alcsoportként bekerülnek a mintába, akkor is legfeljebb egy-egy téma kapcsán foglalkoznak a magyar ifjúságra vonatkozó eredményekkel. A szlovákiai magyar fiatalokat vizsgáló kutatásokat jellemzően Magyarországról kezdeményezik, s ezek többnyire a Kárpát-medence egyéb régióit is vizsgálat alá vonó adatgyűjtések részeként realizálódnak. A fontosabb kezdeményezők közül kiemelendő még a Fórum Kisebbségkutató Intézet, valamint azok a szervezetek, amelyek foglalkoznak ifjúságkutatással.¹⁰ Habár a szlovákiai ifjúságszociológiai kutatások alapvetően viszonylag nagyszámú adatbázissal és kvalitatív módszerrel is elért eredményekkel operálhatnak, mégis aránylag kevés publikáció jelenik meg belőlük.

9 A kutatásokról lásd bővebben: Székely Levente (szerk.): *Magyar identitás határon innen és túl*. Új Ifjúsági Szemle Alapítvány: Budapest, 2014.; NSKI: *Kárpát-medencei magyar ifjúságkutatás. Kutatási jelentés és kitekintés az amerikai diaszpónára*. Nemzetstratégiai Kutatóintézet: Budapest, 2015.; Bauer Béla – Déri András – Györgyovich Miklós – Pillók Péter: *Haza a magasban. Tanulmány a külhoni magyar fiatalok magyarságtudatának alakulásáról*. *Me.Dok*, 2015. 10/2. 5–148.

10 Például a Kempelen Farkas Társaság, a Szlovákiai Magyar Fiatalok és Tudományos és Kulturális Társulása (TéKa), valamint Ferenc Viktória, Morvai Tünde, Takács Zoltán, és Zsigmond Csilla nevéhez köthető *Novus Peregrinus – magasan képzett magyar fiatalok migrációs stratégiái* nevezetű kutatás.

Ezek többségére is inkább a deskriptív jellegű statisztikai feldolgozás jellemző, emellett viszonylag alacsony a szlovák és a magyar ifjúsággal kapcsolatos komparatív elemzések száma. Mindezek tükrében megállapítható, hogy az olyan átfogó, reprezentatív, nagymintás kutatások, amelynek soraiba a *GeneZYs 2015* is illik, a szlovákiai magyar ifjúság megismerésére tett erőfeszítések kiemelten fontos kezdeményezései.

Az *Ifjúságkutatások Szerbiában* című áttekintésben Szerbhorváth György külön kitér a vajdasági magyar fiatalokat fókuszba helyező vizsgálatok bemutatására is. A kilencvenes éveket követően a háború, valamint a gazdasági válság erős befolyást gyakorolt az ifjúsági szférára is. Az 1992-es, majd 1996–1997-es egyetemista lázadások és tüntetések, valamint az Ellenállás (*Otpor*) ifjúsági mozgalom megjelenése a társadalomtudományok figyelmét újra és újra a fiatalok felé fordította. Ezzel a szerbiai társadalomtudomány meghatározó kutatási területévé vált az ifjúsági mező. Mindezek mellett az 1990-es évektől kezdődően erre a régióra is jellemző, hogy a magyar nemzetiségű szerb fiatalokra fókuszáló ifjúságszociológiai vizsgálódások főként magyarországi kezdeményezések keretein belül valósulnak meg. A tudományterületen meghatározó intézményként emelkedik ki a Magyarországi Tudományos Társaság, az 1996-ban megalakult Vajdasági Módszertani Központ, valamint a 2006-tól működő Identitás Kisebbségkutató Műhely. A régióban is kiemelkedőek az átfogó ifjúságszociológiai kutatások eredményeinek összehasonlíthatóságát tekintve a *Mozaik 2001*, valamint a *Mozaik 2011*-es kutatások.

Az ukrainai, valamint kárpátaljai magyar ifjúságkutatások főbb témaköreinek, valamint a területtel foglalkozó kutatóműhelyek bemutatását Csernicskó István és Hires-László Kornélia végezte el *Ifjúságkutatások Ukrajnában és Kárpátalján* című tanulmányukban. Az országos szintű ukrainai ifjúságkutatásokról általánosságban elmondható, hogy 1991-et követően főként külföldi kezdeményezésekbe, nemzetközi kutatási programokba ágyazódtak be. Ezzel párhuzamosan aránylag kevés olyan tudományos műhely működik, amely fő feladatuként fogalmazza meg az ifjúság vizsgálatát. Az ifjúságkutatással foglalkozó, gyenge intézményi struktúra főként pénzügyi problémákra vezethető vissza, az állam a tudomány finanszírozására felettébb keveset fordít. Az országos szintű kutatások másik fő jellemzője, hogy a mintavétel során nem törekedtek a nemzeti kisebbségek fiataljainak arányos képviselésére, ezáltal az országos szociológiai vizsgálódásokból kevés ismeretet szerezhetünk a magyar nemzetiségű fiatalokról. A tanulmány második felében bemutatott kárpátaljai magyar ifjúságra vonatkozó vizsgálódások között ebben a régióban is főként a Magyarországról kezdeményezett kutatások dominálnak (*Mozaik 2001*, *Mozaik 2011*, *Külhoni Magyar Ifjúságkutatás 2014*, valamint ebbe a sorba illeszkedik a *GeneZYs 2015* kutatás is). Ezek mellett olyan elemzések emelhetők ki, amelyek

habár nem elsődlegesen foglalkoztak az ifjúsággal, valamilyen módon érintették ezt a területet.¹¹ A kárpátaljai magyar fiatalok sokrétű vizsgálatának tudományos relevanciáját az országban zajló mélyreható változások (háborús környezet, ukrainai nyelvtörvény, stb.), valamint a kárpátaljai magyar és ukrán fiatalok tulajdonságainak, jellemzőinek összehasonlítását lehetővé tevő kutatások hiánya is erősíti.

A *GeneZYs 2015* ifjúságkutatás első eredményei

A második fejezet már kifejezetten a *GeneZYs 2015* adatfelvételre épülő, tematikus tanulmányokkal járja körbe az ifjúság és politika viszonyát, az előítéletek szerveződését, valamint az oktatási és gazdasági helyzetet. A kérdőíves kutatás 2700 fő megkeresésével zajlott. Erdélyben 1000, Felvidéken 700, Vajdaságban és Kárpátalján 500-500 fő volt a tervezett mintanagyság.

A tanulmányok sorát egy összefoglaló írás nyitja *GeneZYs 2015. Külhoni magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Összefoglaló adatok* címmel.¹² Az ebben bemutatott tematikus sokszínűség, valamint a kérdőíves felmérés alábbi, főbb témakörei is mutatják a kutatási eredményekben rejlő további kutatási potenciált: társadalmi mobilitás, családi állapot, gyermekvállalási hajlandóság, oktatás és iskolai életút, munkaerőpiaci jellemzők, értékvilág és vallásosság, szabadidő és médiahasználat, állampolgárság és politikai, közéleti részvétel, (etnikai, nemzeti) identitás, és nem utolsósorban a migrációs hajlandóság. A kor, nem, településtípus, valamint a régiókon belüli területi megoszlás szerint is reprezentatív mintába bekerülő fiatalokat további három korcsoportra osztották (15–19, 20–24, valamint 25–29 évesekre). A végeredmény tekintetében világosan kirajzolódnak az egyes régiók, valamint a mintán belüli három korcsoport közötti, statisztikailag is kimutatható eltérések, vagyis a külhoni magyar ifjúság egy olyan heterogén, sokszínű és sokdimenziós csoport, amelyre mind a szülőföld, mind a generációs hatások befolyással bírnak. A szociodemográfiai adatok mellett a kisebbségi lét megértése szempontjából kiemelt fontossággal bír az identitás, a nyelvhasználat és az állampolgársági dimenzió részletes vizsgálata. Az eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált fiatalok főként a nyelv felől

11 A teljesség igénye nélkül: Orosz Ildikó: A kárpátaljai magyar érettségizők továbbtanulási szándékairól egy reprezentatív szociológiai felmérés adatai alapján. *UngBereg Pánsíp Almanach*, 2001. 101–108; a *Kárpát Panel 2007* kutatás, vagy az *ARANYMETSZÉS 2013 – Kárpát-medencei magyar doktoranduszéletpályavizsgálat*.

12 Az írást Papp Z. Attila, Ferenc Viktória, Márton János, Morvai Tünde, Szerbhorváth György, valamint Zsigmond Csilla jegyzi.

közelítik meg a magyar identitás kérdését, vagyis azonosságtudatukban a kultúrnemzeti azonosulás dominál. A magyarsághoz való tartozás feltételei közé legkevésbé a magyar állampolgárság megszerzését és a magyarországi születést sorolták a vizsgálatban részt vevők, mindeközben a megkérdezettek fele igényelte a magyar állampolgárságot. A kutatás feltárta, hogy az igénylés mögötti legfontosabb okok még mindig az identitással, valamint a magyar származással kapcsolatosak, majd ezt követi a gyermekek jövőjének biztosítása, illetve a külföldi utazás és munkavállalás. Fontos megállapítás ugyanakkor, hogy ebben a dimenzióban is érezhető az életkor szignifikáns hatása, ugyanis a legfiatalabb korcsoport (15–19 évesek) számára egyre kevésbé az érzelmi, nemzeti szempont a perdöntő, és mindinkább a pragmatikus előnyöket tartják szem előtt a döntéseik meghozatalakor (például munkavállalás, migráció, továbbtanulási megfontolások).

A fiatalok elvándorlása és a népességcsökkenés az utóbbi évek legfontosabb témái közé emelkedtek, amelyek a kisebbségi létben élő társadalmak esetében különösen nagy kihívást jelentenek a nemzetmegmaradás tekintetében is. Nem véletlen tehát, hogy a kutatásban külön blokkban foglalkoztak a migráció és a demográfia problémakörével. Generálisan elmondható, hogy a mai fiatal korosztály mobilitása és elvándorlási hajlandósága is magas: a megkérdezettek kétharmada járt külföldön az utóbbi öt évben (tanulás, munkavégzés, turizmus), több mint fele pedig elgondolkodik a külföldre való végleges elvándorláson, habár konkrét elképzelése csak tizenegy százalékuknak van.

Szintén további elemzésekre, vizsgálatokra ösztönöznek a fiatalok értékrendjével kapcsolatos kérdések, különös tekintettel az ifjúság problématerképének változásaira. Az értékrend és a migrációs hajlandóság szintetizálását követően kirajzolódik egy regionális törésvonal: a felvidéki és vajdasági magyar ifjúság materiálisabb és modernebb értékrendet képvisel, amelyhez a nyugat-európai és Európán kívüli országok vonzereje társul. A kárpátaljai fiatalok ugyanakkor hagyományosabb értékrenddel rendelkeznek, és kivándorlás esetén Magyarországot jelölik meg célországgként.

A vizsgált magyar ifjúság cizellált megértéséhez esszenciális a médiafogyasztási szokásaik, valamint azok változásának vizsgálata is. Az eredmények alátámasztják azokat a gyakran manifesztálódott megállapításokat, miszerint a technológiai fejlődéssel a fiatalok médiafogyasztási szokásai is átrendeződnek, s ez mind preferenciáikra, mind életvitelükre meghatározó befolyással bír. Ez a trend különösen fontossá teheti a majdani kutatások megtervezésekor az újabb, az ifjúságra is nagy hatást gyakorló multinacionális cégek, infokommunikációs nagyvállalatok szerepének alaposabb megismerését is.

A következő, *Ifjúság és politika. A határon túl* címet viselő írásban Zsigmond Csilla arra vállalkozik, hogy megvizsgálja az erdélyi, a szlovákiai magyar, a vajdasági és a kárpátaljai fiatalok politikához való viszonyának bizonyos aspektusait. A külhoni magyar ifjúság politikai attitűdjéhez az ifjúságcentrizmus kérdésén, a politikai érdeklődésén, a demokráciával kapcsolatos elégedettségén, a bal és jobb törésvonalon, valamint politikai kijelentésekhez való viszonyulásokon keresztül igyekszik eljutni. Összességében megállapítható, hogy politikai attitűd tekintetében sem beszélhetünk homogén külhoni magyar ifjúságról. Jól érzékelteti a regionális különbségeket, hogy míg például a kárpátaljaiak hagyományosabb, addig a vajdaságiak nyitottabb látásmódot képviselnek, valamint a szlovákiai magyar fiatalok értékrendje inkább a vajdaságiakhoz közelít, az erdélyiek pedig bizonyos kérdésekben a vajdaságiak felé, míg másokban inkább a hagyományosabb értékrendhez húznak.

Sólyom Andrea *Az előítéletek rendszere a Magyarországgal szomszédos területeken élő magyar nemzetiségű 15–29 éves fiatalok körében* című tanulmányában arra keresi a választ, hogy vajon van-e regionális különbség a fiatalok előítéletessége között. A kutatói kíváncsiság mögött meghúzódó kérdések arra világítanak rá, hogy a vizsgált régiók változó etnikai arányai miatt az előítéletességre, valamint annak mögöttes okaira reflektáló vizsgálódások relevanciája nem változott. A tanulmány konklúziója, hogy a hipotézisben megfogalmazottakkal ellentétben a szociodemográfiai tényezők, a vallásosság, az értékrend és a másság elfogadásának összefüggései, a politikához való viszony, illetve a tájékozódás (online kommunikáció mint új információs források) a külhoni magyar fiatalok előítéletességének megértésében csak részben bírnak magyarázó erővel. A szerző az olvasó figyelmébe ajánlja a kvalitatív módszerek használatát a téma kapcsán, s kutatási javaslatként fogalmazza meg a cizellált megértés érdekében a kontextus és a kontaktus hatásának vizsgálatát.

A következő, *Oktatási részvétel és továbbtanulási szándékok a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében* című tanulmányban Papp Z. Attila a *GeneZYs 2015* kutatás adataira támaszkodva járja körül a Kárpát-medencei fiatalok oktatási helyzetét – kitérve a továbbtanulási szándékokra –, s egyúttal a felsőfokú, és az anyanyelvi továbbtanulás szociológiai meghatározottságainak megértésére is vállalkozik. Fontos megállapítás, hogy a szülők iskolai végzettsége, a település típusa, a nemi hovatartozás és a vallásosság még mindig befolyásolják a felsőoktatásba való belépést. Az anyanyelvi tanulás melletti döntés társadalmi meghatározottságát vizsgálva az „elitizmus tézise” került tesztelésre. A szerző a vizsgálat során négy modell felállításával operál. Az eredményekből kirajzolódik, hogy csupán négy százalékban lehet a továbbtanulás nyelvét a család etnikailag semleges

elemeivel magyarázni, ugyanakkor a nemzeti identitás fontos tényezőként jelenik meg a döntésben: a többes kötődés jelenléte közel megháromszorozza a többségi nyelvű oktatási intézmény választását. A magyar állampolgárság igénylésének hatásai egyelőre nem igazoltak a tannyelv választása kapcsán. A negyedik modellbe pedig az ifjúsági kultúra néhány eleme is bekerült, s ez már a korábbi változókat kiegészítve, jelentősen megnöveli a modell magyarázottságát. Az egyik legizgalmasabb eredmény, hogy a Facebook-ismerősök etnikai arányának jelentős hatása van a tannyelvi választásra. Az értelmiségi, reflexív tevékenységek végzése, valamint az újgenerációs digitális eszközök pedig pozitívan hatnak a magyar nyelvű iskolaválasztásra.

A fejezet záró írásában – amely a *Helyzetkép a határon túli magyar fiatalok munkaerőpiaci és gazdasági helyzetéről* címet viseli – Csata Zsombor a *GeneZYs 2015* kutatási eredményeit felhasználva arra a következtetésre jut, hogy az eredmények alátámasztani látszanak azt a megállapítást, miszerint a magasabb pozíciókban általában alacsonyabb az etnikai kisebbségek aránya. A másik kiemelten fontos, a fiatalok életét és jövőperspektíváit befolyásoló tényező az alulfoglalkoztatottság, vagyis a hátrányos helyzetű munkaerőpiaci csoport helyzete: a vajdaságiakat kivéve a másik három régióban a prekariátusban magasabb arányban vannak jelen az alacsony végzettséggel rendelkező, fiatalabb korosztályhoz tartozó, vidéken élő fiatalok. A szerző a tanulmány második felében a Labor Force Survey 2008–2012 között felvett adatait felhasználva tanulmányozza az erdélyi magyarok munkaerőpiaci státuszát, valamint jövedelmi viszonyait. Eszerint a külföldi magyar fiatalok hátrányban vannak a román fiatalokhoz képest mind a munkaerőpiaci helyzet, mind a jövedelem szempontjából.

Párhuzamos kutatások

A kötet zárófejezetében párhuzamos kutatásokat ismerhet meg az olvasó, a különböző ifjúságszociológiai megközelítésekkel pedig tovább szélesítik a kutatási terület perspektíváját. Veres Valér *A nemzeti identitás érzelmi megélése a társadalmi, szocializációs háttér kontextusában, a kolozsvári magyar egyetemi hallgatók körében* című írásában az erdélyi magyar egyetemisták nemzeti érzelmeinek alakulását befolyásoló tényezőket veszi górcső alá, s abból indul ki, hogy a nemzeti identitás tekintetében a nemzeti csoporthoz való tartozás affektív dimenziója centrális jelentőségű. A kisebbségi közösségek, az etnikai

diverzitás és a multikulturális társadalmak esetében a pozitív szociális identitás¹³ különös jelentőségre tesz szert, hiszen az érzelmi kötődéseknek (nemzeti büszkeség, stb.) fontos szerep jut a párhuzamosan jelen lévő nemzeti identitások közül való választásban. Összességében elmondható, hogy a Kolozsváron tanuló erdélyi magyar diákok többségét (közel kétharmadát) a magyarsága büszkeséggel tölti el.

A kolozsvári egyetemi hallgatók szakválasztási motivációi és munkavállalása nemzetiség és társadalmi háttér szerint című tanulmány a fejezet másik erdélyi vonatkozású írása, amely szintén Veres Valér nevéhez fűződik. Ebben a kolozsvári egyetemisták szakválasztási motivációival, az egyetem melletti munkavállalással, valamint a jövőbeni terveikkel ismerkedhetünk meg. Az elemzést egy, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem kolozsvári karának diákjai körében lefolytatott online felmérés adataira alapozta, amely a karok és a nemzetiség szempontjából is reprezentatív volt. Ez implikálja a diákokra vonatkozó eredmények etnikai metszetben való értelmezési lehetőségeit is.

Oross Dániel és Szabó Andrea *A magyar egyetemista fiatalok politikai részvételi min-tázata* című írásában szintén nem az egész ifjúsági dimenziót, hanem annak csupán egy nagy csoportját vonta be elemzésébe. A szerzők megkülönböztetik a politikai szinttől a közéletit, s azon belül is a hagyományos, a közvetlen és az online részvételt. A tanulmány egyik legérdekesebb kérdésfelvetése, hogy vajon az online participációs lehetőségek – mint például a „*lájkkal történő aktivitás*” – valóban új típusú részvételt jelez-e, s sikerül-e új csoportokat bevonni a politikai részvétel ezen új, online változatába? Az eredmények azt mutatják, hogy az online részvétel jelenleg inkább a véleménynyilvánítás újabb kiterjesztéseként, mintsem a fiatalok politikai involválódásának új, a többi formától független módozataként értelmezhető.

A Kárpát-medencei magyar fiatalok anyaországba irányuló migrációja című vizsgálódásukban Gallai Sándor és Janik Szabolcs szerzőpáros időrendi sorrendben követi nyomon a vizsgált országokból (Romániából, Szerbiából, Szlovákiából, Ukrajnából) az anyaországba való kivándorlást, valamint a mögöttes motivációkat. A fiatalok migrációjára a kisebbségi társadalmak esetében különösen fontos figyelmet fordítani, hiszen döntésük gazdaságilag és demográfiailag is nagyban befolyásolja az otthonmaradók helyzetét. A mögöttes döntési mechanizmus olyan komplex folyamat, amelyben jelentős szerepet kaphatnak a gazdasági megfontolások, a jövőkép, a diszkrimináció, a globalizáció hatásai,

13 Erről bővebben lásd Tajfel, Henri: *The Social Psychology of Minorities*. M. Right Group LTD: London, 1978.

a munkavállalás lehetőségei, valamint a továbbtanulási szándékok is. A *GeneZYs 2015* kutatás eredményeit is felhasználva a szerzők megállapítják, hogy a fiatalok több mint fele (55%-a) gondolt már a végleges külföldre költözésre, amely mögött főként gazdasági okok állnak. A célországokat tekintve a legtöbb külhoni magyar fiatal még Magyarországot választaná (42,4%), de hasonló arányban vannak azok is (40,7%), akik valamely nyugat-európai országba vágnának.

A kötet záró tanulmánya több szempontból is unikális az előző írásokhoz képest, hiszen Ferenc Viktória kvalitatív módszerrel vizsgálja a magasan képzett fiatalok migrációját, annak céljával, hogy feltárja a letelepedés és a hazatérés mögött meghúzódó mélyebb okokat. Az írás címét – *Novus Peregrinus. Külföldről haza?* – is azzal a szándékkal választották,¹⁴ hogy érzékeltessék a fiatal kutatók életpályáján megjelenő változásokat. A vizsgálatba bevont interjúalanyok kiválasztásakor az életkort felemelték 45 évre, kritériumként jelent meg, hogy legalább egy éves külföldi tapasztalattal rendelkezzenek, valamint a hazatérők esetében vagy a szülőföldre visszatelepültek, vagy pedig a Magyarországra való visszatérőket szólították meg. A migrációs motivációk azonosításakor a *push* és *pull* faktorok (vonzás és taszítás) koordinációs rendszerét alkalmazták. A taszító tényezők közé lehet sorolni a szakmai nehézségeket, a negatív közhangulatot, valamint a megélhetés kérdéskörét. A vonzó faktorok közül leggyakrabban a fejlett szakmai környezetet említik a vizsgálatba bevont kutatók, de befolyásoló tényező az ösztöndíj nagysága, valamint a nyelvtanulás is. A külföldi tapasztalatszerzés végén a visszatérő és a kint letelepedő interjúalanyok döntése mögött többek között az állt, hogy a kinti, vagy a hazai intézménytől kaptak-e jobb munkalehetőséget, valamint szintén erősen befolyásoló tényezőként jelent meg, hogy magánéletük épp mely szakaszában voltak (ha külföldön kezdtek a családalapításba, kevesebb eséllyel változtattak és tértek haza).

Összegzés

A fent ismertetett három nagy fejezet tanulmányai tehát egyrésztől kontextusba helyezik a *GeneZYs 2015* ifjúságkutatást, majd bemutatják az első eredményeket – fontos aláhúzni, hogy a kutatás tematikus sokszínűsége még további, széles kutatói skálán

14 Az írás a *Novus Peregrinus – magasan képzett magyar fiatalok migrációs stratégiai* címet viselő kutatás alapján készült el, amelyet az MTA Domus Szülőföldi Ösztöndíj keretében végeztek 2015–2016 között. Ferenc Viktória a kutatás vezetője, a kutatócsoportot pedig Takács Zoltán, Morvai Tünde és Zsigmond Csilla alkotják.

mozgó értelmezésre, elemzésre nyújt motivációt és inspirációt –, s végezetül az utolsó fejezetben még szélesebbre tárják a Kárpát-medencei kutatói hálózatok közös gondolkodásra való ösztönzésének ajtaját.¹⁵

Mint a kötet tanulmányaiból is kristálytiszttán kirajzolódik, a magyar ifjúságra nem lehet homogén csoportként tekinteni. Ugyanakkor a magyar ifjúság meghatározásának van még egy módszertani, valamint finanszírozási problémával is küzdő dilemmája, mégpedig az, hogy a nyugat-európai, valamint tengerentúli diaszpóra mellett nem lehet elmenni. Szintén inkább a tudományfinanszírozás kérdésköréhez tartozik, de ugyancsak meg kell említeni, hogy a külhoni magyar fiatalokat érintő változások értelmezéséhez szükség lenne a vizsgált államok többségi társadalmához tartozó fiatalokkal kapcsolatos adatfelvételre, valamint az így nyert eredmények összevetésére is. A tematikus sokszínűséget rejtő szociológiai felmérés újabb elemzéseket tartalmazó kiadvány(ok) megjelenésével kecsegtet, amelyben releváns lenne az ifjúsági mezőn belüli változások magyarázata mellett az olyan makroszintű folyamatokat is vizsgálat alá vonni, amelyek meghatározó és mélyreható befolyással bírnak az ifjúság életére.

Bátran ajánlom a kötetet mindenkinek, aki szeretne megismerkedni, és elmélyülni a jelenkor külhoni ifjúságának világában, s azoknak is, akik már otthonosan mozognak a területen, mert újabb ismeretekre tehetnek szert, ha fellapozzák a kötetet.

---

15 A tanulmányok szerzőinek affiliációját tekintve megállapíthatjuk, hogy tizenketten (kutatóként, oktatóként, doktoranduszként) valamely magyarországi tudományos műhelyhez, egyetemhez kötődnek, öten romániai intézményekhez kapcsolódnak, ketten pedig kárpátaljaihoz. A *GeneZYs 2015* ifjúságszociológiai kutatás előkészítésében és lebonyolításában a magyarországi szervezetek és kutatók mellett a helyiek is részt vettek.